

УДК 336

*I. В. Бєлова,
канд. екон. наук, доцент кафедри банківської справи,
ДВНЗ "Українська академія банківської справи Національного банку України"*

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СИСТЕМНО ВАЖЛИВИХ БАНКІВ

*I. V. Bielova,
Ph.D., Associate Professor of Banking Department
State Higher Educational Institution «Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine»*

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE DEFINITION OF SYSTEMICALLY IMPORTANT BANKS

У даній статті було детально проаналізовано поняття системно важливого фінансового інституту і системно важливого банку. Також було проведено дослідження існуючих підходів та методів до визначення системно важливого банку, які умовно можна розділити на три основні підходи: кількісний, якісний та змішаний. Кількісні підходи передбачають одержання показника системності на основі кількісних характеристик діяльності банку (активи, зобов'язання, фінансовий результат). Також розрізняють якісний підхід до ідентифікації системно важливого банку, який ґрунтується, зазвичай, на виокремленні набору банківських характеристик, що не носять кількісного характеру (бінарні, експертні оцінки). Кількісні та якісні підходи до визначення системно важливого фінансового інституту є зручним та більш дієвим інструментом, якщо їх вдало поєднувати у змішаний підхід. У статті наведено порівняльну матрицю існуючих підходів до визначення системно важливих інститутів.

This article analyzes in detail the concept of systemically important financial institution and systemically important bank. Also, there was studying of existing approaches and methods for determining systemically important bank, which can be divided into three basic approaches: quantitative, qualitative and mixed. Quantitative approaches are receiving systemic index based on quantitative characteristics of the bank (assets, liabilities, financial result). Also it was distinguished qualitative approach for identifying systemically important bank that usually based on a set of banking isolating characteristics which are not quantitative (binary, expert values). Quantitative and qualitative approaches of determining systemically important financial institution are convenient and more effective instrument in case when they successfully combined in mixed approach. The article presents a comparative matrix of existing approaches of the definition of systemically important institutions.

Ключові слова: *системно важливий банк, системно важливий фінансовий інститут, мережевий аналіз, кількісний підхід, якісний підхід, Базельський комітет з питань банківського нагляду.*

Keywords: *systemically important bank, systemically important financial institution, network analysis, quantitative approach, qualitative approach, Basel Committee on Banking Supervision.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Фінансовий ринок включає в себе безліч різноманітних економічних інститутів, від роботи яких залежить загальний стан системи. Системний ризик, як рушійний фактор, може спричинити порушення вибудованих зв'язків та спровокувати потрясіння того чи іншого сектору на фінансовому ринку. Подальший перебіг подій залежатиме від тих інститутів, які потрапили під вплив цього ризику. В контексті сучасних подій, які потрясають світову економіку, ми все частіше зустрічаємо в літературі поняття «системно важливого інституту» (Systemically important institute). Для того, щоб мати комплексне уявлення про дане поняття, необхідно проаналізувати існуючі підходи до його визначення, а також обрати методикку для розрахунків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато вже сказано про системно важливі фінансові інститути, зокрема, банки. Беззаперечно вони є важливими для економіки в цілому, але виникає питання чи не занадто все-таки ідеалізовано їхню роль. Дослідженню поняття «системно важливий банк (фінансовий інститут)» присвячують багато досліджень такі організації як Міжнародний валютний фонд, Базельський комітет з питань банківського нагляду, Європейський центральний банк тощо. Крім того, окремі вітчизняні та зарубіжні дослідники: Джу [10], Раян [7], Сеговіано [8], Тарашов [9], Хуанг [4] та ін., проводили аналіз як саме впливають системно важливі фінансові інститути на інших суб'єктів фінансового ринку, а також на стан економіки в цілому.

Постановка цілі статті. Основною метою даної статті є дослідження існуючих підходів до визначення поняття «системно важливого фінансового інституту» та формулювання власного визначення, яке можна застосувати для поняття «системно важливого банку». Також в даній статті ми спробуємо проаналізувати основні методи ідентифікації системно важливого банку в банківській системі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні дослідники виділяють такі підходи до визначення поняття «системно важливого фінансового інституту» (рис. 1).

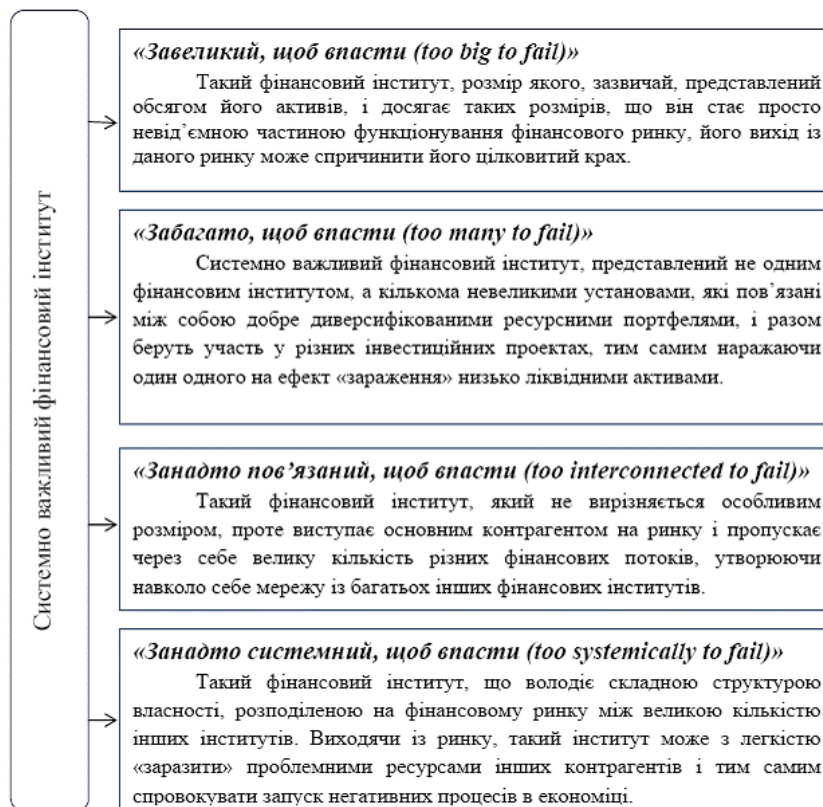

Рисунок 1. Підходи до визначення поняття системно важливого фінансового інституту
(складено на основі [1], [10], [2], [7])

Під системно важливим інститутом також мається на увазі такий фінансовий інститут, який функціонує на фінансовому ринку і володіє наступними характеристиками [3]:

- кількість та різноманіття операцій, які здійснює інститут (зазвичай чим більша кількість операцій, що виконує фінансовий інститут, тим більшу відповідальність він несе перед іншими суб'єктами фінансового ринку, що робить його системно важливим);
- унікальність фінансового інституту (набір послуг, які може надати той чи інший інститут, створює загальну «картину» про нього та про його клієнтів і дозволяє припустити, чи змогла б повноцінно функціонувати фінансова система без даного інституту або знайти його аналог);
- взаємозв'язки із іншими фінансовими інститутами, представленими на ринку (чим більш тісні зв'язки фінансового інституту з іншими суб'єктами ринку, тим складніше надалі ринку обійтись без нього).

Таким чином, ми пропонуємо власне визначення системно важливого фінансового інституту, а саме це фінансова установа, яка має значну частку фінансової участі на ринку і тісно взаємодіє з більшістю його суб'єктів, крах якої може викликати дестабілізацію всієї фінансової системи.

В контексті сучасної проблематики розвитку вітчизняного банківського сектору ми приділяли більшу увагу саме банківським установам і визначали їхню роль у виникненні та поширенні системних ризиків, тому зупинимось більш детально на понятті «системно важливого банку» (Systemically important bank). Виходячи із ознак, притаманних системно важливим фінансовим установам, ми можемо стверджувати те ж саме і про системно важливі банки (СВБ). Будь-які структурні зміни, які стосуються СВБ, можуть спровокувати дисбаланс в роботі інших банківських інститутів, які ведуть свою діяльність на фінансовому ринку.

Базельський комітет з питань банківського нагляду запропонував розмежувати поняття системно важливого банку: на глобальні системно важливі банки (Global systemically important banks) і національні системно важливі банки (Domestic systemically important bank). Такий поділ існує через значущість системно важливого банку для всього фінансового ринку. Оскільки системно важливий банк відіграє роль конструктивного інституту, то його виявлення дозволить уникнути або мінімізувати появу ризику втрати ним своєї платоспроможності і, як наслідок, краху всієї фінансової системи.

На сьогодні розроблено ряд методик, які дозволяють визначити системну важливість будь-якого фінансового інституту. Усі існуючі методи можна розділити на три основні підходи: кількісний, якісний та змішаний.

Кількісний підхід передбачає одержання показника системності на основі кількісних характеристик діяльності банку. В рамках даного підходу розрізняють три основні методики: індикаторний, - «згори-донизу», PAO, SII, вектор Шеплі, «знизу-вгору» CoVar та мережевий аналіз. Також розрізняють якісний підхід до ідентифікації системно важливого фінансового інституту, який ґрунтується зазвичай на виокремленні набору банківських характеристик, за допомогою яких можна визначити системну важливість банку в структурі банківської системи. В одному із досліджень, які постійно проводить Міжнародний валютний фонд [5, 6], було запропоновано кілька факторів оцінки системної важливості банків. Деякі із виділених факторів називають також показниками «вразливості». Саме ці показники виступають індикатором виникнення високого ризику діяльності банку та слугують орієнтиром для встановлення його системної важливості. Певні різкі коливання показників «вразливості» також сигналізують про загрозу виникнення моральних ризиків, що може мати більш негативний вплив на систему в цілому. Кількісні та якісні підходи до визначення системно важливого фінансового інституту є зручним та більш дієвим інструментом, якщо їх вдало поєднувати. Така практика вже використовується в різних країнах і породжує розвиток нового напрямку – змішаних кількісно-якісних підходів. Дуже вдало поєднуються між собою індикаторні та якісні методи, якісні методи та мережевий аналіз, методи, пов'язані із функціональним відношенням фінансових інститутів до системного ризику та якісні показники тощо.

На основі проведеного нами аналізу існуючих сучасних підходів та методів визначення системно важливого фінансового інституту ми розробили порівняльну матрицю (табл. 1). За допомогою цієї матриці можна прослідкувати за ключовими особливостями методів визначення системно важливого інституту в розрізі його сильних і слабких сторін.

Висновки. Як висновок до розглянутих нами підходів щодо визначення системно важливого фінансового інституту, можна сказати, що наявність зазначених інститутів пов'язана із однією із властивостей капіталу – його концентрацією в одному місці. У зв'язку із цим органам державного регулювання необхідно не оминати своєю увагою такі інститути і проводити достатньо заходів задля утримання їх в стабільному стані. Приклад банкрутства багатьох фінансових гігантів (наприклад, крах Lehman Brothers) на світовому ринку продемонстрував, які наслідки може отримати від цього не лише країна походження такого інституту, а і весь світ в цілому. Найбільший удар від таких подій бере на себе простий споживач, і це може спричинити масове соціальне обурення, що значно поглибить економічні наслідки від вже наявного кризового становища.

Проаналізовано три основні підходи до виявлення системно важливих фінансових інститутів: кількісний, якісний та кількісно-якісний. В межах кожного підходу виділяються конкретні методи, які мають свою специфіку та використовуються залежно від управлінських цілей, що ставить перед собою регулятор ринку. Тому за доцільне вважаємо побудову ієрархії управлінських цілей, які переслідуються в тій чи іншій країні, і вже потім на цій основі вбачаємо за необхідне розробку власного методу, що базується на вже існуючих.

Таблиця 1. Порівняльна матриця існуючих підходів та методів до визначення системно важливого фінансового інституту

Назва підходу, методу	Назва характеристики										
	Вимагає високорозвиненого фінансового ринку	Не враховує структуру і взаємпов'язаність фін. компонентів	Складність розрахунку через велику кількість учасників ринку	Використання різних мір вимірювання системного ризику	Розглядає фінансову систему як портфель установ	Усуває невизначеність	Багатоаспектне оцінювання	Виділяє набір індикаторів впливу	Абсолютизація ролі взаємозв'язків на фінансовому ринку	Здатність диференціювати фінансові інститути за їхньою системною важливістю	Простота сприймання/обчислень
Кількісний :											
- індикаторний	+			+	+		+	+		+	+
- «згоридонизу», РАО, СИ				+					+		
- «згоридонизу», вектор Шеплі			+	+		+					
- «знизувгору», CoVar	+	+									
- мережевий			+		+		+		+	+	
Якісний								+			+

Література.

- Acharya, V. (2007) Too Many to Fail - An Analysis of Time-inconsistency in Bank Closure Policies / V. Acharya, T. Yorulmazer // Bank of England. Working Paper 319.
- Bernanke, Ben S. (2009) Financial reform to address systemic risk / Ben S. Bernanke // Speech by Mr. Ben S. Bernanke, Chairman of the Board of Governors of the US Federal Reserve System, at the Council on Foreign Relations, Washington DC, 10 March 2009.
- Global systemically important banks: Assessment methodology and the additional loss absorbency requirement // Basel Committee on Banking Supervision, Consultative Document, July 2011. P. 26.
- Huang X., Zhou H., Zhu H. (2010) Assessing the systemic risk of a heterogeneous portfolio of banks during the recent financial crisis / X. Huang, H. Zhou, H. Zhu // BIS Working Papers 296.
- IMF/BIS/FSB (2009) Guidance to Assess the Systemic Importance of Financial Institutions, Markets and Instruments: Initial Considerations—Background Paper. 46 p.
- IMF/BIS/FSB (2009) Guidance to Assess the Systemic Importance of Financial Institutions, Markets and Instruments: Initial Considerations. 29 p.
- Rajan, Eric, Raghuram G. (2009) Too Systemic to fail: Consequences, Causes, and Potential Remedies / Eric Rajan, G. Raghuram //Gleacher Distinguished Service Professor of Finance at the University of Chicago's Booth School of Business to the Senate Banking Committee Hearings on May 6th 2009.
- Segoviano M., Goodhart C. (2009) Banking Stability Measures/ M.Segoviano, C. Goodhart // IMF Working Paper 09/4.
- Tarashev N., Borio C., Tsatsaronis K. (2009) The systemic importance of financial institutions / N. Tarashev, C. Borio, K. Tsatsaronis // BIS Quarterly Review. September 2009.
- Zhou C. (2010) Are Banks Too Big to Fail? Measuring Systemic Importance of Financial Institutions / C. Zhou // International Journal of Central Banking. December 2010.

References.

- Acharya, V. and Yorulmazer, T. (2007) "Too Many to Fail - An Analysis of Time-inconsistency in Bank Closure Policies", *Bank of England*, Working Paper 319, London, UK.
- Bernanke, Ben S (2009) "Financial reform to address systemic risk" *Speech by Mr Ben S Bernanke*, Chairman of the Board of Governors of the US Federal Reserve System, at the Council on Foreign Relations, Washington DC, USA.
- Basel Committee on Banking Supervision* (2011), "Global systemically important banks: Assessment methodology and the additional loss absorbency requirement", Consultative Document, P. 26.
- Huang, X. Zhou, H. and Zhu, H. (2010) "Assessing the systemic risk of a heterogeneous portfolio of banks during the recent financial crisis", *BIS Working Papers*.
- IMF/BIS/FSB (2009) "Guidance to Assess the Systemic Importance of Financial Institutions, Markets and Instruments", *Initial Considerations—Background Paper IMF/BIS/FSB*, vol.10.
- IMF/BIS/FSB (2009) "Guidance to Assess the Systemic Importance of Financial Institutions, Markets and Instruments", *Initial Considerations*. 29 p.
- Rajan, Eric and Raghuram G. (2009) "Too Systemic to fail: Consequences, Causes, and Potential Remedies", *US Senate Banking Committee Hearings*. 6th May, Washington DC, USA.
- Segoviano, M. and Goodhart, C. (2009), "Banking Stability Measures", *IMF Working Paper*.
- Tarashev, N. Borio, C. and Tsatsaronis, K. (2009) "The systemic importance of financial institutions", *BIS Quarterly Review*, vol.9.
- Zhou, C. (2010), "Are Banks Too Big to Fail? Measuring Systemic Importance of Financial Institutions", *International Journal of Central Banking*, vol.12.

Стаття надійшла до редакції 02.06.2015 р.